

ПРИЗВИСЬКА ОДЕЩИНИ

Оскільки прізвиська не є офіційною категорією, то кожного разу при їх дослідженні виявляється різноманітність цього класу антропонімів, поява все нових шляхів їх утворення, здатність вказувати не тільки на негативні, а й позитивні риси носія, розширення та зміна змісту одного й того ж прізвиська і таке інше. Зважаючи на те, що функціональною особливістю прізвиська є здатність диференціювати носія, а це багато в чому залежить від конкретної антропонімичної ситуації в певному соціальному колі, дослідження специфічності цієї категорії у різних регіонах дає дуже цікаві результати. Вивчення прізвиськ в мовленні — одне із найбільш актуальних питань, важливих для виявлення процесів динаміки антропонімів.

Діалектна мова завжди була першоосновою для вивчення фактичного стану, у якому перебувають різноманітні компоненти, що належать до всіх рівнів літературної мови. У даній статті ми намагатимемось розглянути мотиваційну базу неофіційної системи іменувань Півдня України.

Неофіційні назви притаманні майже кожному мешканцю сучасного села. Ці оніми дедалі активніше стають об'єктом дослідження як українських, так і зарубіжних ономастів. Проблемам значення та функцій неофіційної системи іменування присвячені праці М. Худаша, П. Чучки, М. Лесюка, Б. Близнюк, Н. Ананьєвої, П. Поротникова, З. Нікуліної, М. Карпенко, М. Ушакова, Г. Бучко та Д. Бучка та ін. Над створенням словника російських прізвиськ працюють Х. Вальтер та В. Мокієнко [4]. Але на даний час дуже важливим є питання про чітке визначення компонентів, які утворюють неофіційну систему іменування, та чітку дефініцію цих компонентів. Адже тривалий час неофіційна система іменувань була представлена поняттями «прізвисько», «прізвищева назва» чи «вулична назва». Проаналізувавши матеріал, зібраний у бойківських селах,

Г. Є. Бучко та Д. Г. Бучко виділяють п'ять видів неофіційних антропонімів [3: 5].

Об'єктом нашого дослідження стало з'ясування мотивації та визначення тематичних груп індивідуальних прізвиськ мешканців сіл Миколаївки, Удобне та Випасне Білгород-Дністровського району Одеської області. Актуальність його полягає в тому, що українські неофіційні іменування Одещини ще не були в полі зору ономастів.

Вивчення прізвиськ пов'язане з проблемами, розв'язання яких часто буває непростим. Усний характер функціонування прізвиськ зумовлює проблему збирання матеріалу, крім того ускладнюється ще й тим, що вимагає від дослідника обов'язкового врахування ряду етичних моментів, пов'язаних із специфікою такого роду найменувань [17: 81]. Адже присутність «сторонніх» накладає обмеження на використання у бесіді прізвиськ, а неможливість з'ясування мотивації таких назв пояснюється виникненням та існуванням їх серед більш чи менш вузьких груп — село, дім, сім'я, коло осіб, що пов'язані дружбою, професійними інтересами.

У статті «Групповые и индивидуальные прозвища в говорах Талицкого района Свердловской области» П. П. Поротников поділяє прізвиська за їх власне антропонімічним значенням на 3 групи: сімейно-родові, особисто-індивідуальні та колективно-територіальні [12: 150], дещо конкретизуючи класифікацію В. І. Тагунової (особисті, сімейні та прізвиська, які стосуються мешканців деяких населених пунктів у цілому) [15: 49].

Цікавим є поділ прізвиськ за походженням Г. А. Архипова:

- 1) найменування, що даються батьками чи рідними, які виконують роль другого (неофіційного) імені;
- 2) прізвиська, що даються чужими і закріплюються людьми як неофіційні імена;
- 3) тимчасові прізвиська;
- 4) прізвиська-табу (частіше серед молоді) [1: 159].

Отже, іменованій може мати не одне, а кілька прізвиськ (правильніше — неофіційних іменувань). Співіснування прізвиськ, що відрізняються одне від одного семантично чи структурно, дає можливість при необхідності з особливою точністю охарактеризувати носія, висловити власні емоції. Однак конкретна екстралінгвістична

ситуація зумовлює вибір того чи іншого найменування, того чи іншого його варіанта — переважно для іменування з ряду прізвиськ вибирається те, що більше відповідає ситуації спілкування, меті та завданням комунікації [9: 61]. Норми і частотність вживання прізвиськ як самостійних іменувань багато в чому залежить від того, як відносяться до них їх носії (сприймаються ними як образливі чи жартівливі). Власне індивідуальні оніми переважно сприймаються як образливі, бо вони більш за все володіють експресією, чітко мотивовані та часто вказують на негативні риси носія.

Більшість праць з даної тематики присвячена аналізу власне індивідуальних прізвиськ. О. В. Суперанська вважає їх найцікавішим розділом неофіційної сфери іменування, адже саме в них відбита жива народна традиція іменування, яка збереглася з найдавніших часів [14: 101].

Зібрані нами індивідуальні прізвиська на основі пояснень інформантів розподіляємо між наступними семантичними групами:

1. Найчисельнішу групу складають прізвиська, що характеризують зовнішній вигляд носія:

а) зовнішній вигляд в цілому: **Баран, Пушкін** — кучеряві; **Замазаний** — постійно ходить брудний; **Їжак** — не голиться; **Квіточка** (чоловіче), **Симпатичний, Гарний** — вродливі; **Колобок, Кабан, Бичок, Кабачок, Шома, Батон, Борсук, Буйвол** — товсті; **Дринда, Ніпель, Сірник** (жіноче), **Спічка, Шланг** — худі; **Горица, Гном** (антитеза), **Горила, Довгий, Дракон, Жирафа, Ковбаса, Страус, Уж** — високі, **Горобець, Жук, Курга, Малий, Мілкий, Тарапунька, Перчик, Окурок, Черепок, Шуруп** — маленькі, невисокі; **Кір'ян Інютін** — зовнішньо нагадує актора, який грав роль Кир'яна у фільмі «Вічний поклик»; **Патлатий** — нерозчісаний; **Урсул** — здоровий (з молд. урс — «ведмідь»);

б) за деталями одягу і аксесуарами: **Бетмен** — носить чорний довгий плащ; **Дзьобик** — тривалий час носив кепку з довгим дашком; **Золото** (жіноче) — носить багато золотих прикрас; **Летючий Кажан** — завжди одягає речі чорного кольору; **Окуліст, Фріц** — носять окуляри; **Пудель** — одягає велику теплу шубу; **Чапаєв** — носив шапку, як у Чапаєва; **Червона Шапочка** — в дитинстві носила шапочку червоного кольору;

в) особливості ходи: **Заєць, Шумахер** — дуже швидко ходять; **Делінди́ха** — важка, повільна хода; **Качка** — ходить, перевалюючись з ноги на ногу; **Поважний Чоловік** — ходить повільно, поважно;

г) особливості окремих частин тіла:

- пігментація: **Буряк, Помідор, Кавун** — із червоним обличчям; **Циган, Молдован** — смагляві; **Білий, Гава, Рижа, Рижий, Рижик, Рудик, Циган** — за кольором волосся); **Красний** — червона шия;
- форма і величина: **Борода** — має довгу бороду; **Боцман** — широкі плечі; **Головатий** — велика голова; **Вареник, Капловухий** — великі вуха; **Носатий, Носик, Довгоносик, Шнобель** — великий ніс; **Лабас** — чоловік з плоским, широким носом (пор.: у Б. Грінченка *лабас* — «з великим лобом» [13: Т. 2; 373], а у тлумачному словнику *лабаз* — «комора» [10: Т. 2; 436]); **Леся Українка** — має довгу косу; **Зубилко** — голова схожа на зубило; **Макарона** (чоловіче) — має тонкі довгі вуса; **Совка** — великі очі; **Товстолобик** — широкий лоб;
- вади зовнішності: **Горбата баба Маня** — горбата жінка; **Гулий** — «чоловік без гулого (великого) пальця на руці» (гулий — безрогий (про волів, корів) [13: Т. 1; 338]); **Косорилко** — чоловік, що не бачить на одне око, тому кривить рота; **Раба** — «лице побите віспою» (діалектна вимова слова *ряба*); **Лисий** — лисий.

3. П. Нікуліна, аналізуючи такого типу оніми, зауважує, що часто прізвиськом стає апелятив, який безпосередньо називає зовнішню ознаку. Така неофіційна назва використовує ті ж диференційні ознаки, які входять в лексичне значення апелятива [7: 177]. Одночасно зважаємо на те, що апелятиви, перетворюючись у прізвиськові назви, переосмислюються, несуть додаткове, іноді зовсім інше, відмінне від споконвічного, смислове навантаження [5: 87].

2. Наступною є група прізвиськ, в основі яких лежать особливості мовлення носія:

а) дефекти мовлення: **Тлицяць Тли; Либа** — риба;

б) особливості дитячого мовлення: **Бурчик** — малим казав на огірки «бурчики»; **Здебан** — в дитинстві, коли запитували, як звати батька, відповідав: «Здебан» (Степан); **Гуда, Ялодя** — так вимовляли діти свої імена (Люда, Володя); **Йосий** — босий; **Касива** — красива; **Коль** — кроль; **Лягерой** — так у дитинстві вимовляв «я —

герой»; **Мона** — можна; **Хготриляв** — хто стріляв; **Чиндрик** — так в дитинстві вимовляв своє прізвище Циндарюк;

в) вживання слів-паразитів: **Чортаматері**; **Слиш**; **Ну**; **Мей**;

г) спосіб мовлення: **Буркач** — низький голос; **Гудол** — сильний голос; **Комар** — має тоненький голос; **Стрігойка**, **Калатодорка** — жінки швидко розмовляють; **Фетка** — жінка на ім'я Світлана, яка шепелявить; **Жид** — «розмовляє як жид, закидає по-єврейськи»;

г) часто повторювані слова або вирази: **Барабан** — коли хлопця про щось питають, він відповідає: «Мені по барабану»; **Галя** — хлопець любить наспівувати пісню «Несе Галя воду...»; **Кицюня** — в дитинстві дуже любила розказувати вірш «Плакала кицюня на кухні...»; **Мама** — чоловік при розмові часто вживає фразу «мама казали»; **Пожирніше** — любив попоїсти і просив маму дати йому щось «пожирніше»; **Слон** — учитель, який часто називав дітей слонами за те, що вони нічого не розуміли; **Скіко**, **Тіко**, **Тутечки** — часто використовують у своєму мовленні ці слова; **Цикуша** — постійно згадував при розмові про Центральний Комітет; **Ші-Володя** — родом з Молдови (*ші* означає «і»); **Шкет** — любить інших обзивати шкетами;

д) слова, що пов'язані з певними подіями із життя носіїв: **Офічер** — прізвисько хлопця, батько якого вихвалявся, що син його стане «офічером» (офіцером); **Пух** — добре випивши, чоловік вдавав, ніби стріляє у свою дружину: «Пух-пух».

3. Виділяємо групу прізвиस्क, які вказують на особливості поведінки чи характеру носія: **Ангеличка** — «ангельський» характер (іронічно); **Баба Яга** — вредна жінка; **Балакарша** — любить багато говорити; **Болтун**, **Сорока** — розпускає плітки; **ВВС** — розносить плітки і все про всіх знає; **Гагарін** — у дитинстві тікав з дому, щоб полетіти в космос; **Гавиха** — дуже криклива (відлякує своїм криком гав); **Цап**, **Баран** — вперті; **Гапон**, **Муха**, **Пуля**, **Веретено** — швидкі, вертляві; **Без'язикий** — мовчазний; **Брехун** — обманює; **Жид** — пробивний; **Драпак** — злий, жорстокий, агресивний; **Каптилаш** — багато палить (від коптити; пор. молд. *копт* — «печений»); **Кисла** — надоддлива; **Устюк**, **Кірець** — причепливі (*кірець* = *корець* — 1) міра сипучих тіл, 2) залізний або дерев'яний ківш, 3) пара дощок для млина, 4) комаха ухвертка; клішак [13: Т. 2; 283]; **Комік** — любить жартувати; **Нюхін** — хоче про все знати, скрізь суче свого носа;

Мудрак — розумний; **Професор** — вдає з себе дуже розумного; **Продуманий** — хитрий; **Радіо** — любить багато говорити; **Рашпель** — дуже вимогливий до своїх підлеглих; **Редиска** — «погана людина» (з фільму «Джентельмени удачі»); **Скирга** — жадібна; **Сова, Сонний** — ледачі, люблять поспати; **Соплива** — плаксива; **Кабачок** — любить випивати, грати в карти з друзями; **Пиячок, Бляшанка** — полюбляють горілку; **Хрюкало** — дуже кричав на своїх підлеглих, наче хрюкав; **Цидилюк** — неприємна, неуважна людина, яка все пропускає «крізь решето», проциджує; **Шкода** — «в дитинстві робила вдома багато шкоди».

4. Одну із груп становлять прізвиська, мотивацією яких є професія чи рід занять особи: **Базарний** — колись збирав на базарі гроші; **Безпека** — працював інженером з техніки безпеки; **Борох** — торгував лисячими та кролячими шкірами (можливо, від **Борух** — єврейське ім'я [13: Т. 1; 89]); **Букша** — їздовий (*букша* — втулка в колесах, дерев'яна чи залізна [13: Т. 1; 109]); **Дерев'яний** — орендар виноградника; **Диркач** — чоловік працює трактористом; **Душман** — служив в Афганістані; **Кавун** — охороняє баштан; **Карась** — рибалка; **Класика** — працює столяром; **Кличко** — колись займався боксом; **Кузька** — працює завідувачем току (*кузька* — шкідник зернових культур [10: Т. 2; 411]); **Лісник** — колись був лісником; **Немка** — вчителька німецької мови; **Оцет** — торгує кислим, як оцет, вином; **Парторша** — була парторгом; **Позаштатний Інженер** — працював трактористом, але знав техніку краще за будь-якого інженера; **Пушкін** — у школі часто декламував вірші О.С.Пушкіна.

5. У кожному селі будь-якого регіону поширені прізвиська, які вказують на національність, місце народження чи проживання денотата: **Гуцул** — родом із Західної України; **Залізник** — живе біля кузні; **Каера** — переселився з Кривої Балки (Каера); **Кацапка** — приїхала з Росії; **Козачан** — переїхав із села Козацьке; **Куточок** — живе в закутку; **Магала** — живе на горбі; **Мендель** — єврей (*мендель* — маленький снопик хліба [13: Т. 2; 416]); **Мельник** — живе біля млина; **Молдован** — молдованин; **Німець** — родом з Німеччини.

6. Окрему велику групу складають прізвиська, які утворені від власних назв:

а) від прізвиськ носіїв: **Білий Рукав** від Білоруков; **Боба** від Барбанягра; **Босяк** від Босов; **Гаврик** від Гаврилуца; **Гасік** від Герасименко;

Гуга від Гуков; **Димарик** від Димченко; **Дід** від Лиходід; **Діхтяр** від Діхтяренко; **Дог** від Долженко; **Бичок** від Биков; **Заволами** від Заволович; **Кова** від Коваленко; **Бузок** від Козуб (так читається прізвище з кінця); **Кошовий** від Кошельник; **Костючок** від Костюк; **Карась** від Краснянський; **Курка** або **Півень** від Курочка; **Толстяк** від Толстеків; **Стерня** від Стерненко; **Сухий** від Сушина; **Масло** від Масленикова; **Мартинин** від Мартиненко; **Носик**, **Нося** від Носуленко; **Тодик** від Тодоресе; **Чубчик** від Чубук; **Чуйка** від Чуй; **Шишка** від Шушкевич; **Яцик** від Яценко.

Кілька прізвиськ (село Удобне) у цій групі утворені в результаті семантичної заміни: **Башмак** від Чеботаренко; **Свічка** від Паскар; **Чапля** від Журавель.

Одне прізвисько утворено як аббревіатуру від прізвища, імені та по батькові носія: **Бім** — Буряний Ігор Михайлович.

б) від імен носіїв: **Коляндра** від Коля (хоча у словнику Б. Грінченка зафіксоване слово коляндра — рослина *кишнець* [13: Т. 2; 274]); **Куля** від Коля; **Макар** від Максим; **Міхей** від Михайло; **Славута** від Славик;

в) від імен предків: **Ємеля** — дід Омелян; **Парастиця** від імені мами — Параска; **Сарович** від імені матері — Сара; **Фонька** від імені батька — Агафон;

г) від прізвиськ батьків: **Відьма** (чоловіче) — мати **Відьма**; **Патисончик** (виникло на основі семантичної заміни) — це прізвисько дівчини, батько якої має прізвисько **Кабачок** (але прізвисько батька утворено від слова *кабачок* не в значенні «овоч», а в значенні «бар»);

г) від кличок свійських тварин: **Гриша** від клички коня; **Ромашка** — корови; **Стрілка** — собаки.

Проблемі функціонування прізвиськ, утворених від власних назв, присвячено ряд статей українських і російських ономастів. Дехто з дослідників, оцінюючи семантичний зміст таких прізвиськ, вважає, що вони виконують тільки номінативну функцію, є нехарактеризуючими [9: 88]. Однак існує й протилежна думка: у певної частини відпрізвиськових прізвиськ, крім номінативної, є ще й оцінно-характеризуюча функція. Подвійна мотивація в таких іменуваннях виникає тоді, коли прізвище нашо́вхує на асоціацію, яка з'являється у того, хто називає, з якоюсь рисою носія [2: 119].

7. Виділяємо невеличку групу онімів, які свідчать про віросповідання носіїв: **Побожний, Бабтист, Богомол, Просвіта**.

9. І останню групу формують оніми з непрозорою семантикою (інформанти не змогли пояснити мотивацію цих прізвиськ): **Бурла, Бурундей, Галяка, Гапапіра, Грат, Гук, Джульбиха, Ковча, Куштеля, Піхач, Халіма, Риндя**. Існує така думка, що прізвиська наповнені внутрішньою формою доти, доки зберігається їх мотивація, доки їх пам'ятають оточуючі. Як тільки вона забувається, прізвисько стає немотивованим [19: 106]. Та М. М. Ушаков вважає, що прізвисько не може бути асемантичним. Втрата мотивації, відсутність умов, що підтримують прізвисько, можуть привести до його втрати або заміни іншим. Але якщо прізвисько зберігається, то зберігається і тенденція до його семантичного наповнення, бодай приблизного чи узагальненого характеру [16: 160].

Використовуючи порівняльний метод, спробуємо інтерпретувати названі в останній групі власні назви наступним чином. У «Словарі» за редакцією Б. Грінченка знаходимо пояснення значення деяких апелятивів, від яких, можливо, були утворені названі вище оніми: **бурла** — *сварка, нарікання* (Т. 1, 113), можливо, так раніше називали сварливу людину; **галяка** — можливо, утворене від дієслова **галакати**, що означає *кричати* (Т. 1, 267); **гук** — має декілька значень: 1) *звук*; 2) *крик, гул, шум, стук*; 3) *невеликий водоспад, поріг на річці*; 4) *трубка волинки*; 5) *птиця* (Т. 1, 337); **куштеля** — у словнику зафіксовано слово **куштельники**, що означає *малий ліс з полями в низинах* (Т. 2, 336), а в молд. це слово означає *собача будка*; **піхач** — утворено від слова **піхати**, що означає *товкти (просо), валяти (сукно)* (Т. 3, 189); **риндя** — 1) те саме, що і ринда (*свиня*); 2) *шлунок, нутро* (Т. 4, 17), але в молд. **риндя** — *рубанок*. Прізвисько **Джульбиха** може бути пов'язане з власною назвою **Джульбарс**.

Меншу частину в народно-побутовій системі іменувань мешканців села становлять неофіційні антропоніми, що належать цілій родині й передаються у спадок. Не існує ще єдиного терміна для назви сімейно-родових іменувань. М. Л. Худаш запропонував термін «*прізвисьцева назва*» [18: 100], Г. Є. Бучко та Д. Г. Бучко оперують термінами «*сімейно-родові (спадкові) іменування, «вуличні назви», «придомки*» [3], Р. Осташ використовує терміни

«родове і родинне прізвиська», ґрунтуючись на розумінні цих понять мешканцями досліджуваної ним території [11], А. Ф. Міхіна звертається до терміна «сімейно-родові прізвиська» [6: 270]. Сімейно-родові іменування належать до найдавніших способів ідентифікації особи і є вдячним матеріалом для глибшого вивчення історії становлення сучасних прізвищ різних регіонів України.

Вуличні спадкові іменування називаються інформаторами, як правило, у множині. Цим підкреслюється їх належність не одній особі, а цілій сім'ї. Дані оніми кваліфікуються як спадкові, оскільки вони не належать одному поколінню, а навіть у кожний конкретний відрізок часу ними називаються щонайменше два покоління [2: 10].

Сімейно-родові оніми розподіляємо між такими групами:

1) за зовнішнім виглядом: **Базарні** — батько часто носив при собі валізу, з якою ходять на базар; **Сусли** — великі передні зуби, як у сусликів; **Кабаки** — невисокі, повненькі; **Капітани** — спочатку називали так батька («гарний, стрункий, як капітан»), потім почали називати і його синів; **Красиві** — вродливі діти; **Макаки** — поставою та ходою нагадують макаку; **Пухлоногі** — товсті ноги («слонова хвороба»); **Сині** — утворилося від індивідуального прізвиська батька, який любив випити чарку і через це мав обличчя синюшного кольору;

2) за особливостями поведінки: **Балагури** — ненадійні; **Горобці** — дуже швидкі, неспокійні люди; **Метелики, Прольоти** — дуже швидкі; **Кози, Козлики** — горді, вередливі; **Плуті** — дід був «ласий» до жінок; **Симуляни** — провокують бійки у селі; **Трапки** (від *тряпки*) — неповороткі;

3) за родом діяльності: **Гончари** — виготовляли посуд з білої глини; **Гусенки** — займалися вирощуванням гусей; **Карасики** — батько був рибалкою; **Кнури** — бабуся відгодовувала кнурів; **Ковалі** — батько був ковалем; **Кучми** — шили шапки; **Москалі** — дід служив у царській армії; **Плішки** — дід займався заготівлею дров (плішка — *клин дерев'яний* [14: Т. 3; 197]); **Рибалки** — люблять рибалити; **Хандоли** — займаються розведенням та продажем свійських тварин (*hendel* — з пол. *торгівля*); **Чірви** — добре грають у карти, особливо шастить, коли козир — чірва;

4) за мовленнєвими особливостями: **Соски** — шепелявлять;

5) за місцем проживання: **Кабапшани** — так називають родину, яка переїхала із села Широкого, яке раніше мало назву Кабапша; **Кацапи** — дід родом з Росії, носив борідку, як у Леніна; **Поляки** — дід родом з Польщі;

6) від власних назв: **Ананьки** дід Ананій; **Колосіни** — в роду було багато чоловіків на ім'я Микола; **Теренчики** від імені діда Терентій; **Турки** від прізвища Турченко; **Клемаші** від імені батька Клементій; **Шуліки** від Шулякова;

7) матеріальний стан сім'ї: **Богачі, Царьки**.

Отже, в основному прізвиська мешканців досліджуваних сіл є відапелятивними. Домінуючим джерелом для творення даних онімів є зовнішній вигляд, особливості мовлення та поведінки носіїв. Один і той самий апелятив залежно від актуалізації певної семи лягає в основу творення прізвиस्क різних тематичних груп: **Баран** — кучерявий і впертий, **Сова** — з великими очима і сонний, **Кавун** — з червоним обличчям і доглядає за баштаном, **Пушкін** — кучерявий і декламував вірші Пушкіна. Специфіка регіону зумовлює використання як матеріалу для творення прізвиस्क і молдавської лексики.

У даній статті ми не розглядали андронімів, патронімів та матронімів як форм іменування. Додамо також, що, звичайно, не всі мешканці сіл мають прізвиська. Якщо у людини рідкісне ім'я чи прізвище, то воно залишається засобом ідентифікації особи.

Мотивацію деяких із наведених вище прізвиस्क можуть пояснити в основному люди старшого покоління, і оперують вони цими назвами (особливо образливими, насмішкуватими) в колі хороших знайомих. Тому не всі прізвиська нами були записані: табу в цьому пласті антропонімів продовжує існувати.

Література

1. Архипов Г. А. Прозвища жителей деревни Средние Юри // Ономастика Поволжья, 3. — Уфа, 1973.
2. Боронина О. В. К вопросу об отфамильных прозвищах // Собственные имена в системе языка. — Свердловск, 1980.
3. Бучко Г. Є., Бучко Д. Г. Народно-побутова антропонімія Бойківщини // *Linguistika slavica: Ювілейний збірник на пошану Ірини Михайлівни Железняк*. — К., 2002.

4. Вальтер Х., Мокиенко В. М. Русские прозвища как объект лексикографии // Вопросы ономастики. — Екатеринбург: Изд-во Уральского универ., 2005. — № 2.
5. Ванюшечкин В. Т. Семантическая и словообразовательная структура диалектных прозвищ // Ономастика Поволжья. — Горький, 1971. — Т. 2.
6. Міхіна А. Ф. Сімейно-родові прізвиська (на матеріалі болгарських сіл Запорізької області) // В просторанстве філології. — Донецьк, 2002.
7. Никулина З. П. Из наблюдений над группой прозвищ по внешнему признаку // Имя нарицательное и собственное. — М., 1978.
8. Никулина З. П. Отантропонимические прозвища на –иха в говорах Кузбасса // Вопросы исследования лексики и фразеологии сибирских говоров. — Красноярск, 1975.
9. Никулина З. П. Состав и функционирование прозвищ, используемых для именованія одного лица // Русское слово в языке и речи. — Кемерово, 1976.
10. Новий тлумачний словник української мови: У 4 т. — К., 1998.
11. Осташ Р. З життя сучасних прізвиस्क. 3. // Діалектологічні студії. 6. — Львів, 2006.
12. Поротников П. Т. Групповые и индивидуальные прозвища в говорах Талицкого р-на Свердловской области // Антропонимика. — М., 1970.
13. Словарь української мови / За ред. Б. Д. Грінченка. — К., 1996.— Т. 1—4.
14. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. — М., 1973.
15. Тагунова В. И. Современные прозвища в диалектной речи Муромской земли // Ученые записки Рязанского гос. пед. ин-та. Лексика современного русского языка. — М., 1967. — Т. 40.
16. Ушаков Н. Н. Прозвища и личные неофициальные имена (к вопросу о границах прозвища) // Имя нарицательное и собственное. — М., 1978.
17. Хрустик Н. М. Прізвиська як вид усної народної творчості // Мова і стиль українського фольклору. — К., 1996.
18. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. — К., 1977.
19. Чайкина Ю. И. О традиционных прозвищах в Белозерье // Филологические науки. — 1969. — № 3.